

УДК 338.48:616-036.21(460)
DOI: 10.32342/2074-5362-2021-2-31-3

С.Б. ХОЛОД,
*доктор економічних наук, доцент,
ректор Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

Е.М. ЛИМОНОВА,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19, У ТУРИСТИЧНОМУ СЕКТОРІ: ДОСВІД ІСПАНІЇ

Туристичний сектор у 2020 р. у багатьох регіонах світу зазнав великих втрат. Глобальні обмеження на пересування, вимоги залишатись удома спричинили негативні наслідки для сектора туризму. Країни, які значною мірою залежать від туризму, опинившись у складній фінансовій ситуації, вимушені були кардинально переглянути маркетинг, модель бізнесу та шляхи диверсифікації бізнесу. Мультиплікативний вплив туризму проявляється у розвитку діяльності фірм, що задовольняють не тільки туристичні потреби, але й потреби суміжних ринків. Тема відновлення туристичного сектора актуальна також і для України, адже країна зазнала збитків у сфері туризму. Туристичний бізнес в Україні вже втратив понад 1,5 млрд дол. Тисячі працівників туристичного сектора України втратили роботу. У пропонованому дослідженні розглянуто вплив пандемії на регіони світу, особливу увагу приділено наслідкам кризи для Іспанії. Туристичний сектор відіграє надзвичайно важливу роль в економіці країни. Іспанія є однією з найбільш відвідуваних країн світу з великою кількістю туристів на рік. Іспанія є другою за відвідуваністю країною після Франції та другою за туристичними витратами після США. Таким чином, досвід країни у боротьбі з наслідками пандемії у туристичному секторі важливий, оскільки може бути застосований в Україні. Наше дослідження показало, що найважливішу роль у виробленні ефективних заходів у відповідь на економічні виклики в туристичному секторі відіграє конструктивна взаємодія між державою та приватним сектором. Діючи в односторонньому порядку, уряд не в змозі ні ліквідувати причини і наслідки кризи, ні забезпечити економічну стабільність і відновлення туризму. Подальше дослідження буде присвячене вивченню досвіду інших європейських країн у подоланні наслідків кризи в туристичну секторі.

Ключові слова: *Covid-2019, Іспанія, туристичний сектор, державні заходи.*

In 2020, the tourism sector in many regions of the world suffered heavy losses. Global restrictions on travel, requirements to stay at home have had negative consequences for the tourism sector. Countries that are heavily dependent on tourism, faced with a difficult financial situation, have been forced to radically reconsider marketing, business model and ways to diversify business. The multiplier effect of tourism is manifested in the development of firms that meet not only tourism needs but also the development of related markets. The topic of

restoring the tourism sector is also relevant for Ukraine, as the country has also suffered losses in the field of tourism. The tourism business in Ukraine has already lost more than \$ 1.5 billion. Thousands of workers in Ukraine's tourism sector have lost their jobs. In this study, we examined the impact of the pandemic on regions of the world, and analyzed in more detail the consequences for Spain.

The tourism sector plays an extremely important role for Spain. Spain is one of the most visited countries in the world with a large number of tourists per year. Spain is the second most visited country after France and the second most visited by the United States in terms of tourism spending. Thus, the country's experience in combating the effects of the pandemic in the tourism sector is important because it can be applied in Ukraine.

The most important measures of economic support for the tourism sector implemented by Spain were the following:

- labor measures: programs to support the population who lost employment – 3,386,000 applications;
- financial assistance through an application for bank loans with state guarantees – 6,500 million euros;
- support for self-employed workers in the tourism sector through financial benefits – 250,000 workers received assistance;
- tax measures, which are determined in the deferral of debts and taxes on business activities for a period of six months.

It should be noted that some hotels have taken the initiative to combat the effects of the pandemic. Thus, five Spanish hotel groups (Meliá Hotels International, Iberostar Hotels & Resorts, Barceló Hotel Group, Riu Hotels & Resorts, NH Hotel Group) have set a common goal – to protect the health of customers and their employees, adhering to strict hygiene standards in institutions, by enhancing digitalization.

Our research has shown that the most important role in developing effective measures in response to economic challenges in the tourism sector is played by constructive interaction between the state and the private sector. Acting unilaterally, the government is unable to eliminate the causes and consequences of the crisis, nor to ensure economic stability and the restoration of tourism. Further research will focus on the experience of other European countries in overcoming the effects of the crisis in the tourism sector.

Key words: *Covid-2019, Spain, tourism sector, state events*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Туризм є однією з головних галузей світової економіки. Це третя за величиною експортна категорія світової торгівлі після палива та хімікатів, на яку в 2019 р. припадало 7%. Для деяких країн така частка може становити понад 20% їхнього ВВП [18]. Туристичний сектор є третім за величиною експортним сектором світової економіки. Слід зазначити, що саме туризм найбільше постраждав від пандемії Covid-19 [7]. Згідно зі звітом Міжнародної Організації Об'єднаних Націй – 2021 кількість міжнародних туристів з березня по грудень 2020 р. скоротилася на 84% порівняно з попереднім роком [19]. За перші п'ять місяців 2021 р. туристичні напрямки по всьому світу зафіксували на 460 млн менше міжнародних переїздів порівняно з 2019 р. Навіть якщо порівнювати з 2020 р., коли в березні став очевидним негативний вплив COVID-19 на міжнародні подорожі, кількість переїздів зменшилася на 65%, оскільки обмеження на подорожі залишалися чинними в більшості країн світу. Таким чином, важливо розглянути ситуацію в туристичному секторі країн, які найбільше постраждали від пандемії, зокрема, які саме заходи було введено для покращання ситуації в туристичному секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, проведене китаїськими вченими щодо наслідків пандемії у туристичному секторі в Китаї [14], показало, що уряду Китаю необхідно підтримувати та субсидувати туристичний сектор, щоб пом'якшити наслідки пандемії в туризмі, оскільки втрата робочих місць працівників туристичної та готельної індустрії виявилася значною. Більше того, уряд має внести зміни до законів та політики і запровадити податкові послаблення інвесторам туристичної галузі, щоб підтримати їх у фазі кризи фіскальною системою та забезпечити захистом ліквідності та здоров'я. Випуск цифрових зелених сертифікатів, запропонований Всесвітньою радою з подорожей і туризму та Європейською радою з подорожей, також сприймається як засіб відновити доходи туристичному сектору та забезпечити стабільність. Цифровий зелений сертифікат є формою цифрової медичної картки, що гарантує безпеку здоров'я мандрівників і працівників країни перебування з доказом вакцинації та негативним тестом на COVID-19. На думку багатьох авторів, впровадження таких сертифікатів необхідне для забезпечення охорони здоров'я та гігієни, що гарантує захист туристів та обслуговуючого персоналу.

Дослідження впливу Covid-2019 на туристичний сектор Індії [5] показало, що пандемія має великий вплив на валютні надходження, тому важливо впровадити структурні зміни економічної політики та більш ефективно використовувати наявні економічні ресурси.

Дослідження впливу коронавірусу на туризм в Європі [11] показали, що впровадження масштабної вакцинації та зеленої сертифікації значно підвищить рівень безпеки, проте темп відновлення економік та фінансових систем все ж важко передбачити, бо втрати великі внаслідок кризи. Оскільки туристичний сектор не тільки робить великий внесок у ВВП деяких країн, але й також забезпечує зайнятість великої кількості населення, багато праць присвячено пошуку заходів, спрямованих на відновлення робочих місць у туристичній галузі країн [3; 4; 6; 10; 12].

Вітчизняними вченими підкреслюється необхідність підтримки туристичного бізнесу у формі компенсації втрачених прибутків, впровадження стандартів та протоколів щодо безпечного надання послуг, адаптації та доступу на нові ринки [2]. Також вітчизняні автори акцентують увагу на впровадженні тих заходів стимулювання та підтримання туристичної індустрії, які спрямовані на розвиток внутрішнього туризму, оскільки він менш залежний від глобальної коронавірусної кризи та карантинних заходів, а також на впровадженні онлайн-форм і ширшому застосуванні маркетингових і цифрових інструментів у наданні туристичних послуг [9]. Крім того, також приділяється велика увага розвитку віртуальних туристичних турів, які, на думку вчених, можуть значно привернути увагу туристів до деяких туристичних дестинацій під час та після скасування обмежень [1].

Також приділяється увага розвитку внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення, підтримці державою внутрішнього туризму через впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній, а також розвитку рекреаційного туризму, який, на думку авторів, стає важливим джерелом попиту та інвестицій [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах світової пандемії Covid-2019 та необхідності подолання її наслідків потрібно визначити напрями, які сприятимуть розвитку туристичного та рекреаційного бізнесу в Україні в умовах кризи. У цьому дослідженні ми розглянули вплив пандемії Covid-2019 на туристичний сектор Іспанії – країни ЄС, в якій він займає найбільшу частку у ВВП серед найбільших економік світу. Також ми розглянули заходи, які були впроваджені для покращання економічної ситуації в країні з метою визначення, які з цих заходів можуть бути впроваджені в Україні, оскільки, на наш погляд, використання досвіду країн ЄС у відновленні туристичного сектора недостатньо досліджено.

Іспанія була обрана в рамках цього дослідження, оскільки є однією з найбільш відвідуваних країн світу з понад 83,7 млн туристів на рік. Це друга за відвідуваністю країна після Франції та друга за туристичними витратами після США з понад 112 319 млн дол. США. В Іспанії сектор туризму має важливе економічне значення, оскільки він створює понад 2,6 млн робочих місць, що становить 12,8% загальної зайнятості країни [20].

Формулювання цілей статті. Визначити ефективні заходи подолання наслідків пандемії Covid-2019 в Іспанії з метою використання подібних заходів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з даними Всесвітнього Туристичного Барометру – 2020 [21], опублікованими в липні 2020 р., запровадження карантину призвело до 98% зниження світових переїздів міжнародних туристів цього року протягом квітня та травня порівняно з тим же періодом 2019 р. та на 70% у період із січня по травень та серпень. Зменшення туристичних витрат становило 320 дол. США. З цих причин Міжнародна Організація Об'єднаних Націй кваліфікувала 2020 р. як «найгірший рік в історії туризму». Відновлення туристичної активності очікується не раніше 2022 р.

Слід зазначити, що Європейський регіон, як і інші регіони світу, значно постраждав від наслідків пандемії Covid-2019 (рис. 1).

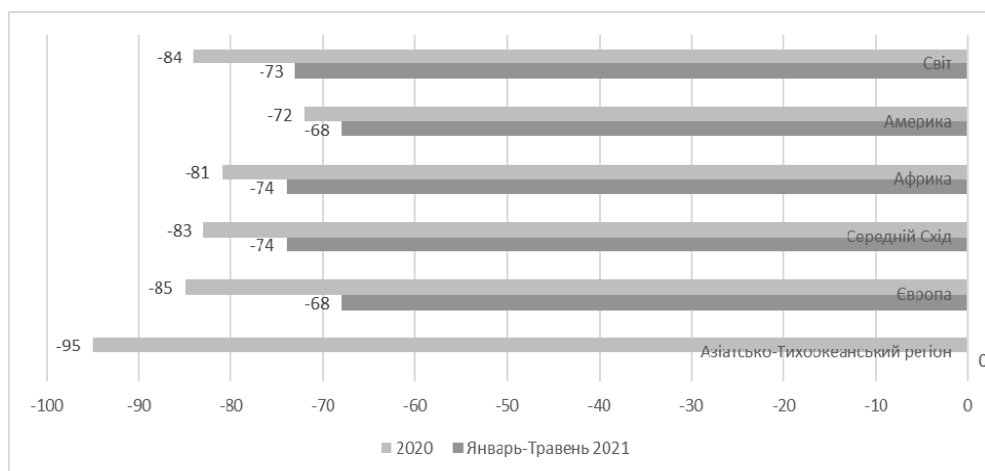

Рис. 1. Зниження кількості туристичних переїздів по регіонах світу, % [22]

Найвагоміших втрат зазнали ті країни, які найбільше залежать від туристичного сектора. Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) Мексика визначають як країну, яка є найбільш вразливою з точки зору наслідків пандемії, оскільки 15,5% ВВП країни надходить з туризму. Італія та Іспанія були одними з перших країн, які найбільше постраждали від пандемії Covid-2019. Туристичний сектор цих країн, який приносить 14,3 та 13% ВВП відповідно, зазнав великих втрат протягом обмежень. Обидві країни значною мірою залежать від подорожей і туризму. Більше того, обидві країни відчували економічні труднощі ще до кризи, маючи високий рівень державного боргу та рівень безробіття серед усіх країн ОЕСР. У США, незважаючи на те, що туристичний сектор приносить лише 8,6% ВВП, в той же час забезпечує 16,8 млн робочих місць [25]. На рис. 2 зображено частку туристичного сектора у ВВП найбільших економік світу.

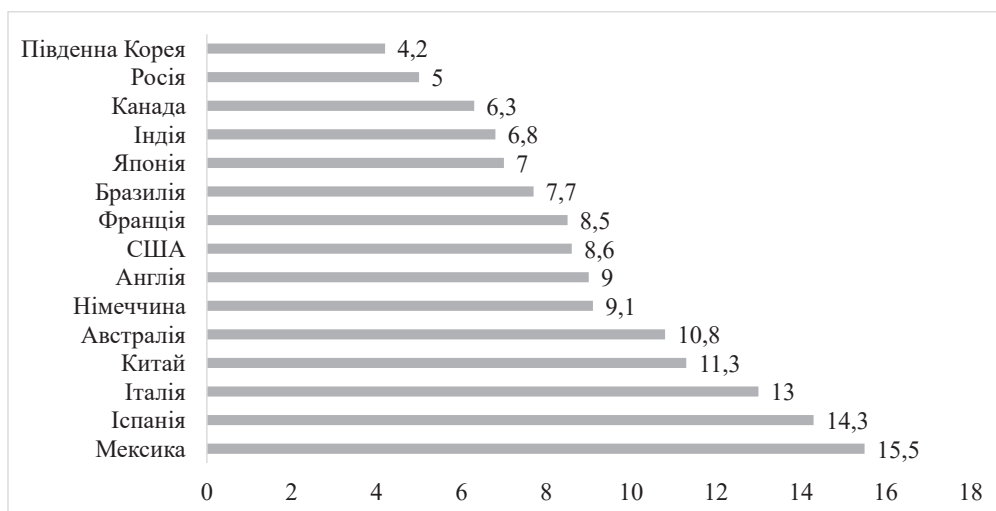

Рис. 2. Частка туризму у ВВП найбільших економік світу у 2019, ВЕФ [25]

За даними Всесвітньої туристичної організації [17], Іспанія займає друге місце за кількістю міжнародних туристів. Така висока залежність робить країну третьою найбільш вразливою у світі порівняно з рештою країн – лідерів у сфері туризму [23, с. 19]. Covid-19 призвів до безпрецедентної кризи в Іспанії. Після того, як Китай подолав пік захворюваності, поширення вірусу в Італії було швидким, за нею йшла Іспанія, яка стала другим епіцентром у Європі за кількістю випадків, досягнувши одного з найвищих у світі показників смертності.

У 2019 р. ВВП Іспанії становив 1 796 023,9 млн дол. США, загальна зайнятість досягла 19 779 300 осіб, міжнародні туристичні чеки досягли 79,7 млрд дол. США, тоді як за останніми доступними даними надходження від подорожей зменшилися на 77% у 2020 р. Така втрата відповідає зниженню ВВП приблизно на 4,54%, зниженню рівня зайнятості приблизно

но на 6,8%, та зменшенню сальдо балансу товарів і послуг приблизно на 43 млрд дол. США (зменшення експорту на 61,369 млрд дол. США мінус імпорт на 18,411 млрд дол. США) відповідно. Згідно з оцінками, ВВП Іспанії зменшився на 11% у 2020 р., зниження в'їзного туризму становить приблизно 41,3% від спостережуваної рецесії в Іспанії [16].

З вересня 2020 р. з'явилася нова хвиля захворюваності, і багато напрямків знову ввели блокування та обмеження на поїздки. Наразі згідно з даними Іспанія є однією з країн так званої другої та третьої хвиль з більш ніж одним мільйоном випадків і 45 тисячами смертей при населенні близько 47 млн чол. [15].

Згідно з даними, опублікованими Міжнародною Організацією Об'єднаних Націй [24] щодо заповнюваності готелів, у вересні 2020 р. наповненість провідних готелів значно впала. Іспанія посідає четверте місце в списку 10 найбільших туристичних напрямків з найвищим рівнем заповнюваності з 61% у січні 2020 р. Однак у вересні 2020 р. Іспанія зареєструвала рівень заповнюваності лише 27% порівняно з іншими країнами: Китай – 62%, США – 48, Велика Британія – 46, Туреччина – 45, Німеччина – 44, Франція – 42 та Італія – 34%. Таким чином, Іспанія опинилася на останньому місці серед напрямків-лідерів у вересні 2020 р. як за міжнародними прибутками, так і за рівнем заповнюваності готелів.

Найбільш важливими заходами економічної підтримки туристичного сектора, впровадженими Іспанією, були такі:

- трудові заходи: програми підтримки населення, що втратило зайнятість – 3,386,000 поданих апікацій;
- фінансова допомога через заявку на банківські позики з державними гарантіями – 6 500 млн євро;
- підтримка самозайнятих працівників у туристичному секторі через фінансові пільги – 250 000 працівників отримали допомогу;
- податкові заходи, які визначаються у відстроченні боргів та податків на підприємницьку діяльність на період від шести місяців.

Слід зазначити, що деякі готелі проявили ініціативу у боротьбі з наслідками пандемії. Так, п'ять іспанських готельних груп (Meliá Hotels International, Iberostar Hotels & Resorts, Barceló Hotel Group, Riu Hotels & Resorts, NH Hotel Group) поставили перед собою спільну мету – захистити здоров'я клієнтів та співробітників, дотримуючись суворих гігієнічних стандартів у закладах, заохочуючи соціальне дистанціювання та уникаючи, наскільки це можливо, прямого контакту між співробітниками та клієнтами шляхом посилення диджиталізації та вибору широкомасштабної програми комунікації та інформування, які залучають як клієнтів, так і співробітників до прийняття та дотримання цих заходів профілактики Covid-19 [13].

Крім того, готелями було запропоновано номери для інших цілей, ніж туристичне розміщення. Мадридська асоціація готельного бізнесу запропонувала можливість медичного лікування в деяких готелях під час найсуворішої фази пандемії. Зокрема ліжка були запропоновані в 13 готелях (Mayor і Barceló Occidental Aranjuez, Hotel Las Provincias, Hotel Marriott Auditorium, Hotel Euroforum Palacio, Catalonia Plaza, Hotel Vía Castellana, Hotel City House Florida Norte, Hotel Vértice Roomspace, Hotel Miguel Ángel, Hotel NH Parla,

Ayre Gran Hotel Colón, Hotel Ilunium Atrium, Hotel Praga Santos,). Понад 2500 пацієнтів, інфікованих Covid-19, залишилися і пройшли лікування в цих готелях. Інші готелі служили тимчасовим житлом для працівників основних секторів економіки та сил державної безпеки, які повинні були подорожувати по всій території, щоб працювати там, де їх потребував уряд.

Висновки. Виявлено, що туристичний сектор зазнав величезних втрат по всіх регіонах світу, зокрема Іспанія зазнала великих втрат. У ході дослідження ми з'ясували, що, окрім державної підтримки туристичного сектора, значну ініціативу проявили великі готелі, які разом з Мадридською асоціацією готельного бізнесу запропонували можливість проведення медичного лікування під час найсуворішої фази пандемії. Підвищенню безпеки також сприяла ініціатива готелів щодо значного розвитку диджиталізації маркетингу. На жаль, в Україні на сьогодні такі ініціативи відсутні, проте випадки інфікування коронавірусом зростають, і медичні установи перенаповнені інфікованим населенням. Такий чином, головний висновок нашого дослідження полягає в необхідності усвідомлення важливості скооперованих дій приватного та державного сектора економіки, яких завжди бракувало в Україні. Впровадження зеленої сертифікації – значний крок у зменшенні ризику інфікуватися, проте загальні процедури дотримання безпеки, як і ефективна взаємодія приватного та державного секторів, на жаль, потребують більшого усвідомлення.

Список використаної літератури

1. Семак Б.Б. Вплив пандемії COVID-19 на маркетинг туристичних дестинацій. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2021. № 2. С. 64–71.
2. Шайда С., Полякова Ю. Вплив пандемії Covid-2019 на міжнародний туризм. Європейська економічна платформа. 2021. Т. 2. С. 36–37.
3. Behavioural changes in tourism in times of Covid-19: employment scenarios and policy options. European Commission. Joint Research Centre. 2020. Vol. 2. P. 58–65.
4. Figini P., Patuelli R. Estimating the Economic Impact of Tourism in the European Union: Review and Computation. Journal of Travel Research. 2021. Vol. 4. P. 78–90.
5. Jaipuria S., Parida R., Ray P. The impact of COVID-19 on tourism sector in India. Tourism Recreation Research. 2021. № 2. Vol. 46. P. 245–260.
6. Karsavuran Z. The Effects of COVID-19 on Tourism and Hospitality Employment. IGI Global. 2021. Vol. 5. P. 539–557.
7. Kovačević D. Economic Impact of COVID-19 on the European Tourism Sector with Special View on Croatian Tourism. Modern Economy. 2020. Vol. 10. P. 1652–1670.
8. Lviv National Agrarian University. The impact of the Covid-19 pandemic on the conditions of tourism and recreation business in Ukraine. Agrarian economy. 2020. Vol. 3. P. 62–67.
9. Lviv Polytechnic National University. Tourism Industry in the Context of the COVID-19 Pandemic: The Tendencies and Support Measures. Business Inform. 2021. Vol. 516. P. 177–184.

10. Moreno-Luna L. Tourism and Sustainability in Times of COVID-19: The Case of Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. Vol. 4. P. 1859.
11. Plzáková L., Smeral E. Impact of the COVID-19 crisis on European tourism. *Tourism Economics*. 2021. Vol. 8. P. 13–15.
12. Rodousakis N., Soklis G. The COVID-19 multiplier effects of tourism on the German and Spanish economies. *Evolutionary and Institutional Economics Review*. 2021. Vol. 6. P. 67–89.
13. Rodríguez-Antón J.M., Alonso-Almeida M. del M. COVID-19 Impacts and Recovery Strategies: The Case of the Hospitality Industry in Spain. *Sustainability*. 2020. Vol. 20. P. 85–99.
14. Song Y. Does the COVID-19 pandemic affect the tourism industry in China? Evidence from extreme quantiles approach. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. 2021. Vol. 9. P. 1–18.
15. Soriano V. Third wave of COVID-19 in Madrid, Spain. *International Journal of Infectious Diseases*. 2021. Vol. 107. P. 212–214.
16. Statista COVID-19 impact on tourism in Spain 2021. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1110957/decrease-in-tourism-activity-due-to-coronavirus-in-spain-march/> (дата звернення: 01.11.2021).
17. UNWTO. World Tourism Barometer and Statistical Annex, Update July 2020. UNWTO World Tourism Barometer (English version). 2020. Vol. 4. P. 1–36.
18. UNWTO. Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism. URL: <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism> (дата звернення: 01.11.2021).
19. UNWTO. Covid-19 and tourism – an update. United Nations Conference on Trade and Development. 2021. P. 23.
20. UNWTO. Impact of COVID-19 on Global Tourism Made Clear as UNWTO Counts the Cost of Standstill. URL: <https://www.unwto.org/news/impact-of-covid-19-on-global-tourism-made-clear-as-unwto-counts-the-cost-of-standstill> (дата звернення: 01.11.2021).
21. UNWTO. World Tourism Barometer (English version). UNWTO World Tourism Barometer (English version). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng?publicationCode=wtobarometereng> (дата звернення: 01.11.2021).
22. UNWTO. International tourist arrivals (% change). Flourish. URL: <https://public.flourish.studio/visualisation/4401536/> (дата звернення: 01.11.2021).
23. UNWTO. International Tourism and covid-19. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> (дата звернення: 01.11.2021).
24. UNWTO. Tourism Recovery Tracker. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-recovery-tracker> (дата звернення: 01.11.2021).
25. WEF COVID-19: These countries are most at risk from falling tourism. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/07/coronavirus-covid19-travel-tourism-gdp-economics/> (дата звернення: 01.11.2021).